

De St. Andreas Kerk te Wijnaldum

Geschiedenis

Als Wijnaldum genoemd wordt kun je niet om de archeologische opgraving heen die daar heeft plaats gevonden. Archeologen wilden op zoek gaan naar de woonstede van de vroegmiddeleeuwse koning van *Frisia*. Drie seizoenen lang, van 1991 tot en met 1993, werd er gegraven op de terp *Tjitsma*, een van de zeven terpen die naast elkaar op een eeuwenoude kwelderwal bij Wijnaldum liggen en in de tweede eeuw al bewoond werden. De belangrijkste aanleiding voor de opgraving op deze terp was, dat er in de vijftiger en tachtiger jaren grote delen van een kostbare en rijk versierde mantelspeld uit de zevende eeuw was gevonden, een z.g. fibula van goud met almandijn ingelegd. In het Engelse Sutton Hoo was het scheepsgraf van de in 624 overleden opperkoning *Redwald* gevonden waarin zich o.a. ook een dergelijke fibula bevond. De in de *Tjitsma* terp gevonden fibula leek daar sterk op en deed ook het vermoeden rijzen dat hier de koning van *Frisia* heeft gewoond. Ondanks dat de opgraving de archeologen een schat aan informatie heeft opgeleverd is er geen koningsgraf gevonden. Wel is er de belangrijke vondst van een minuscuul stempel welke tot het gereedschap van een vroegmiddeleeuwse goudsmid behoorde. En dan denk je: "waar de koninklijke smid werkte kan de Koning niet ver uit de buurt geweest zijn". Maar misschien is er op de verkeerde plek gezocht - op maar zeven procent van de terp zijn opgravingen gedaan - of bevindt zich op één van de naast gelegen terpen een koningsgraf. Hoe dan ook, mede dankzij Wijnaldum is er politiek en maatschappelijk meer draagvlak ontstaan en heeft Friesland bij de Nederlandse archeologen de plaats gekregen die het verdient. Met dank aan de Friese Koningen. Een bezoek waard is zeker het archeologisch steunpunt Wijnaldum, gehuisvest in de consistorie achter de kerk.

Bouwgeschiedenis en exterieur van de kerk

De kerk van Wijnaldum, opgetrokken uit kloostermoppen, lijkt op het eerste gezicht oud maar is het niet. Deze kerk werd in 1931 gebouwd. Daarbij werd de oude middeleeuwse kerk, die nog gedeeltelijk tufstenen muren had, afgebroken. Wanneer de 'oude' kerk werd gebouwd is niet bekend. De nieuwe kerk werd herbouwd in oude stijl; zo werden de bij de sloop vrijgekomen oude kloostermoppen hergebruikt. Je mag misschien zeggen dat de architect nogal eigenzinnig te werk is gegaan, gezien het feit dat de vensters, de traceringen daarin en ook de dakvoet met zijn grote overstek niet bij de oude kerk hadden gepast.

De toren dateert van 1904. Zij verving een eerdere toren die werd gebouwd nadat in 1648 de toren was ingestort. De huidige toren, met 8 kantige spits boven vier wimbergen, is opgetrokken uit machinaal gefabriceerde stenen. Boven de toreningang is op een gedenksteen een Fries rijmpje geplaatst. Dat is nogal curieus want in die tijd werd voor officiële opschriften praktisch nooit het Fries gebruikt. Het rijmpje luidt als volgt:

*`K Foel om. Men holp m`oerein
`K Waerd âld : ik wier tonein
Nou is er pealwirik slein
In steevge grounslach lein
Tsjerkfouden leinen d`earste stien
`K Bin nou twa ieuwen treast, nei`k mien.*

(`k Viel om, men hielp mij overeind /`k Werd oud: ik werd versleten /nu zijn er palen geslagen /een stevig fundament is gelegd /Kerkvoogden legden de eerste steen /`ben , naar ik meen, nu twee eeuwen tot troost)

Interieur

In het interieur is nogal wat gerestaureerd en vernieuwd in 1931, maar er blijven kunsthistorisch nog waardevolle zaken te bezichtigen, m.n. de kansel. Deze dateert uit 1728 en is een goed voorbeeld van Fries houtsnij- en timmermanswerk. Op de hoeken van de kuip zijn gewrongen kolommen te zien omwonden met eikenloof. In de grote Korintische kapitelen zijn engelenkopjes gesneden. Op de panelen zien we v.l.n.r. gesneden voorstellingen:

- Abraham offert Izaäk
- Jacobs droom (fraaie ladder naar de hemel)
- Christus geboorte (in een Friese boerenschuur)
- De Opstanding van Christus
- Het Laatste Oordeel

De kanseltrap draait om een gewrongen omrankte trappaal, de leuning heeft dergelijke ballusters. Onder de kuip en het klankbord zijn druiventrossen gesneden. Deze zijn niet alleen versierend, maar ook symbolisch bedoeld (verwijzen naar het beloofde land, maar ook naar de parabel van Christus: ik ben de ware wijnstok). Het ruggeschot met gewrongen pilasters heeft gesneden vleugelstukken, in de vorm van arenden, ook een belangrijk religieus symbool (lees Exodus 19: 4 Ik heb U op arendsvleugelen gedragen)

Het interieur is gemaakt door drie ambachtslieden uit Wijnaldum en Harlingen. Meester timmerman Gosse Tjebbes uit Wijnaldum, maker van de kansel voor het loon van 400 car.guldens. Beeldhouwer Arjen Lous van Harlingen. Loon 175 car.gld, wegens "snijwerk aan de kansel, capiteel, als aan de banken en wat daar gesien wort".

Wieldraaier Aen Hessels van Harl. Loon 12 car.gld, wegens "het draeyen van de pilaers en standers aan de kansel".

Het doophek uit 1728, in 1931 vergroot, eveneens van Arjen Lous, heeft gewrongen balusters en in het midden een gesneden opzetstuk met twee bazuinblazende engeltjes. Binnen het doophek staat een fraaie 17^e eeuwse geldkist met (een niet originele) beschildering van o.m. tulpen en landschappen. De oorspronkelijk bijbehorende schijnhangsloten zijn helaas verdwenen. De wangen van de vrouwenbanken zijn gesneden met gevarieerde siermotieven uit de Lodewijk XIV stijl. De Lichtkronen in een art deco-achtige stijl zijn waarschijnlijk in 1931 door Hendrik Kramer ontworpen. In de kerkenraadskamer staat een trapeziumvormige grafzerk van rode Bremer zandsteen. Het gotische randschrift vermeldt: "Int jaer ons Here MCCCCLX (1460) twe dagen foer Sinte Peter ad Cathedra (Petrus stoel 18 januari) doe starf Kathryn to Nije Hus. Bidt foer die Zyel" De geglazuurde tegels van het tegelvloertje in de kerkenraadskamer zijn 12^e eeuws .

Het orgel

In het rekenboek van de kerkvoogdij wordt vermeld dat er van 1719-1722 een orgel gebouwd werd door Jan Harmens van der Kamp te Berlikum. Het houtsnijwerk werd gesneden door Arjen Lous. Bekende orgelbouwers uit Sweins, Frans Jansen en Jan Fransen, hadden in later jaren het orgel in onderhoud. In 1869 vernieuwde orgelmaker *van Dam* uit Leeuwarden het orgel met gebruikmaking van oude elementen. Dit is het huidige orgel.

Literatuur: o.m :   F.D. Gerhard Bakker, SAFT.
                                  E.W.G.v. Muijen v. Maanen 1998.
                                  S. ten Hoeve, Friese preekstoelen , Leeuwarden 1980

7 oktober 2017

S.Kooij- Jacobsma